

PREDGOVOR NEZNANEGA PISCA K AFTONIJEVIM PREDVAJAM*

PREVEDEL MATJAŽ BABIČ

Tudi v retoriki¹ je treba iskati (znanih, stalnih) 8 poglavij. To so naslednja:

- cilj
- korist
- izvirnost
- razvrstitev
- razlog za naslov
- delitev na dele
- način poučevanja

ali (namesto vprašanja, kam spada, ki si ga navadno zastavljamo pri filozofskih piscih) zakaj je Aftonij bolj cenjen od ostalih, ki so obravnavali govorniške predvaje.

Ne vemo, zakaj učitelji, čeprav je predvaj štirinajst, menijo, da se daje en (sam) cilj za vse. Pravimo, da enako, kakor za Porfirijev *Uvod*, ki uči pet izrazov (φωνάς), razlagalci vseeno pripisujejo en (sam) cilj, in kakor je v Hermogenovi knjigi *O izhodiščih* (Περὶ στάσεων) 13 razdelkov, dajejo razlagalci te knjige (vseeno) en sam cilj; podobno je en sam tudi v knjigi *O načinih odkrivanja* (Περὶ εὐρήσεων) in en sam v knjigi *O idejah*, tako tudi tukaj ni nič čudnega, če se (delu) pripisuje en sam cilj, čeprav je predvaj več.

Aftonijev cilj v zasnovi *Predvaj* je predhodna vaja v govorniških zvrsteh in delih ter navajanje nanje, pa tudi delih političnega govora. Govorništvo se torej deli na tri zvrsti: svetovalno, sodno in slavnostno, ker so se poslušalci zbrali, da bi sodili, se posvetovali ali slavili. Sicer pa se govorništvo, ki se je moralo razvijati skupaj s človeško dušo, nujno deli na dele, ki ustrezajo delom duše. Deli duše pa so: razumski, čustveni in železni (ἐπιθυμητικόν). Svetovalni govor ustreza razumskemu (delu): kakor je v nas razum, da nas krmari k poštenim odločitvam, tako nas tudi svetovalni govor odvrča od nepoštenega in nas spodbuja k poštenemu. Čustvenemu delu duše ustreza sodna zvrst: za čustvo (jezo – θυμός) namreč pravijo, da je vrenje krvi okrog srca zaradi poželenja po tem, da bi bolečino povrnili z bolečino.

* Prevedeno po: Hugo Rabe, izd., *Prolegomenon Sylloge, Rhetores Graeci*, vol. XIV, Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana (Leipzig: Teubner, 1931).

¹ Podobno kot v filozofiji.

se nasprotnika ubrani,
kadar ga, kakor pač ti, na lepem je prvi užalil.²

Slavilni govor ustreza želji: želja ima namreč za cilj lepo in dobro. Vsaka od teh treh zvrsti se spet deli na dvoje: svetovalna na priporočanje in odsvetovanje, sodna na obtožbo in zagovor, slavnostna na hvalnico in grajo. Politični govor ima štiri dele: uvod, pripoved, dokazovanje (ἀγῶνες), zaključek.

Predvaje nas torej predhodno urijo za vrste in dele govorništva, zato izmed predvaj spadajo k svetovalnemu govoru basen, pripoved, anekdota (χρεία) in modra misel (rek); k sodnemu govoru spadajo zavračanje, potrjevanje, splošna tema; k slavnostnemu govoru hvalnica, graja in primerjava.

Vnaprej nas vadijo tudi za dele političnega govora: basen nas uri v predstavah (ἐννοίαις) za uvod, pripovedovanje in opis za pripoved, zavračanje in potrjevanje za dokazni del, splošna tema pa za zaključek.

Koristi nam za vrste in dele govorništva, kot tudi za dele političnega govora.

Da je delo izvirno, je docela jasno na podlagi splošnega soglasja.

Sprašujemo o uvrstitvi pričujoče knjige glede na druge govorniške vaje; povemo, da se upravičeno postavlja pred druge, saj je vendar uvod v celotno govorništvo – glede na to, da pride uvod pred tistim, v kar uvaja.

Peto poglavje je razlog za naslov. Pri tem moramo dognati, kaj je ime Aftonij, nato, kaj naj bi v pričujočem nazivu pomenilo 'sofist', zakaj *Predvaje* in ne *O predvajah*, zakaj ni rekel *Vaje*, ampak *Predvaje*, kaj je 'vaditi' in zakaj ima nedoločen naslov *Predvaje*, ne da bi dodal za govorništvo.

Ime Aftonij je lastno in izpeljano, izredno primerno za govorniškega učitelja, saj obilno (ἁφθόνως), torej bogato izliva potoke besede in lahko brez strasti – namreč zavisti (φθόνος) – črpa vodo učenosti za učence.

Glagol σοφίζω (modrujem) ima dvojen pomen: včasih 'učim' in 'delam koga modrega' tako, da se z njim pogovarjam o najresničnejši modrosti. Včasih pa (pomeni) 'goljufam' in 'napačno sklepam', tako da se lahko σοφίσαι in σοφιστής εἶναι glede na razlago v istih besedah razume na dva načina. Včasih je mišljen kdo, ki koga izobražuje (σοφίζων τινός), kakor je izraženo zdaj. Aftonij je bil namreč sofist/učitelj učencev, saj jim je razlagal sestavine govorniške veščine. Včasih pa ta izraz pomeni tudi 'prevarant, potepuh' in 'kdo, ki razmišlja napačno', npr. »O zli sofist, kako si uničil red!«³

Knjigi pa je dal naslov *Predvaje* in ne *O predvajah*, ker je v navadi na začetku spisa napisati ime tistega, o čemer je govora (v spisu). Npr. govor o Temistokleju ima naslov *Temistoklej*, tisti o državi pa *Država*. Sicer z naslovom *Predvaje* izraža, da je to knjiga, s pomočjo katere se urimo za govorništvo. Ko bi dal naslov *O pred-*

² T 183; ena beseda je spremenjena: pri Homerju je: »se z nasprotnikom spravi, / kadar ga« itd.

³ Ni znano, odkod je navedek.

vajah, bi izrazil, da nas to delo ne uri vnaprej za govorništvo, temveč razpravlja o predhodnem urjenju. Imenovalnik je izrazilo za določeno stvar. Glagol γυμνάζομαι (vadim) prvotno pomeni 'tekmovati gol' in se uriti bodisi v vojaških vajah bodisi v športnih bojih, recimo tek na dve dolžini (stadiona), pankratij, boks, rokoborba ipd., kot je Ksenofont v *Kirovi vzgoji* zapisal, da je počel sam Kir, ko se je uril v vojaških veščinah. Od tod se γυμνάζεσθαι po katahrezi uporablja za vsako umsko in delovno vzgojo. Če bo kdo rekel γυμνάζομαι, ne bo mislil 'skušam si pridobiti znanje gol' – to je namreč osnovni pomen –, temveč preprosto 'vzgajam se v čem'.

Predvaja (προ-γύμνασμα) je tisto, kar pravimo, da je pred urjenjem, v smislu, da so vaja, urjenje in resnična govorniška vzgoja Hermogenovi spisi:⁴ *Izhodišča* (Στάσεις), *Načini odkrivanja* (Εὐρήσεις), *Slogovne zvrsti* (Ἰδέαι) in *O načinu* (za doseganje) *silovitosti* (Περὶ μεθόδου δεινότητος). Aftonijeve Predvaje pa veljajo za nekakšen uvod vanje, takorekoč kratek pregled snovi in privajanje (nanjo), ki mladino naolji in jo spodbuja k preučevanju (zgoraj) naštetih (spisov).

Rekel je *Predvaje*, ne da bi dodal za govorništvo, (in to) ne brez razloga. Kakor je namreč Porfirij uvod v najbolj kraljevsko med vedami, filozofijo, naslovil *Porfirijev Uvod*, ne da bi dodal v *filozofijo*, saj se to zaradi prednosti, ki jo ima filozofija pred drugimi znanostmi, razume zraven, tudi če se zamolči, tako je dal tudi Aftonij, ki je izdelal vaje za najvišjo in za življenje najkoristnejšo med veščinami, knjigi nedoločen naslov *Predvaje*.

Razdelitev na poglavja deli pričujočo knjigo na vaje, ki nas urijo za svetovalno zvrst, na tiste za sodni in na tiste za slavnostni govor, pa tudi na tiste, ki ohranjajo podobo pripovedi in poleg tega na tiste, ki opravljajo nalogo dokazovanja⁵ ter zaključka.

Izmed načinov (metod) učenja – ti so štirje: delitveni (διαμερικτός), opredeljitveni (ὀριστικός), prikazovalni (ἐπιδεικτικός) in razčlenitveni (ἀναλυτικός) – uporablja Aftonij v pričujočem spisu samo dva: delitvenega, ko vsako izmed predvaj razdeli z besedami: »Vrste basni so: razumska, značajska in mešana« in »vrste pripovedi so 'dramska, zgodovinska in politična'« in podobno pri drugih. Opredeljitveni način uporablja, ko opredeljuje vaje in pravi, da je basen izmišljena zgodba, ki odraža resničnost, in da je pripoved predstavitev dejanja, ki se je zgodilo, ali, kakor da bi se zgodilo.

Toda nekateri pravijo, da je uporabil tudi razčlenitveni način, ko je govoril o izvoru basni. Pravijo namreč, da napreduje od nižjega k višjemu in prvotnemu, ali tudi od basni k osebam, iz katerih se je rodila. To pa je značilno za razčlenitveni način, da se (namreč) gre od poznejšega na prvotno, npr. da so najprej štiri prvine, pozneje pa človek. Človek namreč razpade na te prvine.

Osmo poglavje: zakaj so Aftonijeve *Predvaje* v večji časti od Hermogenovih in

⁴ Navadno so bili v zbirki skupaj z Aftonijevimi predvajami.

⁵ Tj. dokaznega dela govora.

ostalih? In (tukaj) povemo, da so jasnejše od drugih, kot tudi lažje za razumevanje. Hermogenes in ostali so predstavili samo gole metode brez primerov, tako da so snov predvaj naredili za začetnike težavno, Aftonij pa ni samo karseda jasno in razločno predstavil metode, ampak je hotel vsebino tudi osvetliti z zgledi, zato se je zdel bolj prilagojen in bližji mladini.

Nekateri, ki se tudi o pričujoči knjigi sprašujejo, na katero področje spada, trdijo, da ne spada niti na teoretično (ker njena vsebina ni ne naravoslovna ne bogoslovna ne matematična) niti na praktično (saj ne uči, kako je treba dičiti nravi), ampak na tisto področje, ki je na sredi med njima, namreč metodično in sredstveno, to pa spada v logiko; uči namreč pravila in metode.

Nekateri se sprašujejo tudi o slogu. Slogi so trije: veličastni, nizki, srednji. Veličastni je tisti, ki vsebuje okrašeno izrazje, a nizke misli, npr. Likofronova dela. Nizki je tisti, čigar misel je vzvišena, izrazje pa nizko, npr. Teologova dela.⁶ Srednji slog je tisti, ki ne vsebuje niti vzvišenih misli niti zvonkega izrazja, temveč oboje zmerno, npr. večina Zlatoustovih del. Aftonij uporablja vse tri: vzvišenega v *Slikanju značaja*, nizkega v *Opisu*, srednjega v nekaterih drugih.

⁶ Gregorja iz Nazianza.